

๑๒. ระบบสุขภาพชุมชนเมือง (Health system of the urbanizing communities)

๑๒.๑ สถานการณ์ ปัญหาและประเด็นท้าทายของระบบสุขภาพชุมชนเมือง

การพัฒนาสุขภาพชุมชนหรือการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเป็นอุดมคติ มีการกำหนดยุทธศาสตร์ร่วมในทศวรรษที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม สังคมไทยในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง (urbanization) กระจายไปทั่วทุกพื้นที่ของประเทศ มีเมืองขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นมาก ทั้งเมืองหลวงและเมืองมหานครอื่น ๆ รวมถึงเมืองที่เกิดขึ้นทั้งในระดับจังหวัด อำเภอ ที่ลักษณะของความเป็นเมือง ทำให้การพัฒนาสุขภาพชุมชนทั้งในพื้นที่เมืองและชนบทจำเป็นต้องผนวกประเด็นของสุขภาพะเขตเมือง (urban health) ซึ่งมีปัญหาและประเด็นท้าทายที่จำเป็นต้องใช้ความเข้าใจและแนวทางเฉพาะ ที่แตกต่างไปจากบริบทของชุมชนท้องถิ่นในชนบท รวมถึงมีการเพิ่มเติมมิติอื่น ๆ ในการการพัฒนาเมือง เช่น การเป็นเมืองน่าอยู่สำหรับคนทุกกลุ่มที่มีการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมือง โดยยังคงรักษาอัตลักษณ์ของพื้นที่ โดยเฉพาะศูนย์เศรษฐกิจ แหล่งที่อยู่อาศัย พื้นที่เฉพาะ เพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ในเขตเมือง

ทั้งนี้พื้นที่ที่มีการพัฒนาไปสู่การเป็นพื้นที่เมือง ทำให้เกิดองค์ประกอบที่เป็นชุมชนย่อย ๆ อยู่ร่วมกันจำนวนมาก มีองค์กรที่ถูกตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการจัดการ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นองค์กรที่เป็นทางการของภาครัฐ มีบทบาทภารกิจและทรัพยากรในการจัดการพื้นที่และดูแลคุณภาพชีวิตของประชาชน ทำให้เป็นเมืองที่น่าอยู่สำหรับทุกคน อย่างไรก็ตาม ความท้าทายหลักของการบริหารจัดการ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การที่จะตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของประชาชนทุกกลุ่มในบริบทของสังคมเมืองที่ซับซ้อน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนและทุกภาคส่วนในพื้นที่ รวมทั้งต้องมีการเชื่อมประสานกับหน่วยงานองค์กรอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่

นอกจากนี้สถานการณ์การระบาดใหญ่ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ ยังได้ทำให้เห็นความท้าทายดังกล่าวเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่เมือง อันประกอบด้วยปัญหาหลักที่สำคัญ ดังนี้

๑. ปัญหาสุขภาพที่เกิดจากโรคติดต่อและโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่เพิ่มมากขึ้น ตลอดจนการเข้าถึงบริการสุขภาพและสวัสดิการสังคม โดยเฉพาะปัญหาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเปราะบาง

๒. ระบบบริการสุขภาพที่ไม่ตอบสนองกับความต้องการที่หลากหลายและบริบทของสังคมที่ซับซ้อนของวิถีชีวิตคนเมือง

๓. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ และมลพิษ ที่เป็นผลกระทบจากการขยายพื้นที่ความเป็นเมือง

๔. การขาดการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ ทั้งในระดับองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง ภาคประชาสังคม และประชาชน

๑๒.๒ เป้าหมายของระบบสุขภาพชุมชนเมือง ในระยะ ๕ ปี ที่มุ่งไปสู่ “ความเป็นธรรม ตอบสนอง ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง”

๑๒.๒.๑ ความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสุขภาพและสวัสดิการสังคม ของประชาชน กลุ่มที่อยู่ในสถานะเปราะบาง

๑๒.๒.๒ ระบบบริการสุขภาพที่ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการเฉพาะ เสริมสร้างความรอบรู้ ด้านสุขภาพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน

๑๒.๒.๓ การมีสภาพแวดล้อมที่สะอาด ปลอดภัย และเอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมีสุขภาวะของผู้คนที่หลากหลาย

๑๒.๒.๔ การมีนโยบายสาธารณะในการบริหารจัดการเมืองที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

๑๒.๓ มาตรการเพื่อการเปลี่ยนแปลงของระบบสุขภาพชุมชนเมือง ในระยะ ๕ ปี

๑๒.๓.๑ การพัฒนารูปแบบการให้บริการที่หลากหลาย และสามารถตอบสนองความต้องการของคนทุกกลุ่มอย่างจำเพาะ โดยมีกลไกการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพ

๑๒.๓.๒ การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่สนับสนุนการจัดการสุขภาพของประชาชน ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน

๑๒.๓.๓ การสร้างกลไกและพื้นที่ เพื่อให้ประชาชนและทุกภาคส่วนเกิดความร่วมมือ และความเป็นเจ้าของในระบบสุขภาพทุกระดับอย่างกว้างขวางมากขึ้น

๑๒.๓.๔ การพัฒนาศักยภาพบุคลากรทุกภาคส่วนรวมทั้งภาคประชาชน ให้มีความเข้าใจและสมรรถนะการทำงานสร้างสุขภาวะชุมชนในบริบทของความเป็นเมืองได้

๑๒.๔ แนวทางการวัดผลสำเร็จของระบบสุขภาพชุมชนเมือง ในระยะ ๕ ปี

ในระยะ ๑ ปี

๑) มีเป้าหมายและกลไกร่วมจากภาคีทุกภาคส่วนเพื่อการพัฒนาสุขภาพชุมชนเมืองที่ชัดเจน

๒) มีแผนยุทธศาสตร์ความร่วมมือในการพัฒนาสุขภาพชุมชนเมือง

ในระยะ ๓ ปี

๓) ความครอบคลุมการเข้าถึงบริการสุขภาพและสวัสดิการสังคมของประชาชนในชุมชนเมืองโดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางที่เพิ่มมากขึ้น

๔) ชุมชนเมืองมีกลไกและมีความสามารถในการจัดการตนเองตลอดจนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและบริหารจัดการเมืองร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มากขึ้น

ในระยะ ๕ ปี

๕) สัดส่วนเมืองที่มีโครงสร้างจากการมีส่วนร่วมโดยตรงของภาคประชาสังคมในการวางแผนและการจัดการ ซึ่งดำเนินการเป็นประจำ และเป็นประชาธิปไตย

๖) สัดส่วนประชาชนในพื้นที่ชุมชนเมืองที่มีที่อยู่อาศัยและการบริการพื้นฐานที่พอเพียงปลอดภัย สภาพแวดล้อมที่เป็นมิตร และในราคาที่สามารถจ่ายได้

๗) สัดส่วนจำนวนพื้นที่สาธารณะและสิ่งอำนวยความสะดวก เทคโนโลยีและ สาธารณูปโภคพื้นฐานที่ครอบคลุม

นิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับระบบสุขภาพชุมชนเมือง

๑) **ระบบสุขภาพ** หมายความว่า ระบบความสัมพันธ์ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ (พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐)

๒) **ชุมชนสุขภาวะ** หมายความว่า ชุมชนที่มีศักยภาพในการเรียนรู้ ปรับตัวและสามารถจัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม สุขภาพ และคุณธรรมจริยธรรม จนบรรลุซึ่งความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้และมีความสุข สันติภาพหรือสุขภาวะในด้านต่าง ๆ (เอกสารหลักมติสมัชชาสุขภาพแห่งชาติ ๖.๓ แผนยุทธศาสตร์ร่วมแห่งชาติ ว่าด้วยระบบสุขภาวะชุมชน)

๓) **ชุมชนเมือง** หมายถึง ชุมชนทุกรูปแบบในทุกบริบทพื้นที่ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงของหรือสู่ความเป็นเมือง (urbanization)